

ביאורים

לפעמים יש בדברי חז"ל דרשות הנראות בעינינו תמוהות ורחוקות מאוד מפשט המילים. כמו כן יש גם אגדות שאינן מובנות לנו. על נקודה זו שואל מלך כוזר את החבר, כיצד עלינו להתייחס אל דברי החכמים? לפני שעונה החבר על עצם השאלה הוא רוצה קודם כל להטמיע בלב המלך את היחס הבריא והנכון לדברי חז"ל הקדושים. לא מספיק לענות תשובה נקודתית, אלא יש לבנות הסתכלות נכונה כך שגם אם תהיה שאלה נדע לחפש בעצמנו את התשובה ולא נזדקק לעזרה מבחוץ. לכן החבר עונה למלך בשאלה, אם לאחר שהוא נפגש קצת עם דבריהם של חכמינו יש לו עדיין ספק בנוגע לחכמה הרבה שיש בהם והדקדוק הרב שהשקיעו בכתיבת התורה שבעל פה? על כך משיב מלך כוזר שאמנם בהסתכלות הראשונה היה לו שמץ ספק, אך אם מסתכלים על הדברים באופן שמציג החבר, האמת ברורה. לא ייתכן לפרש פסוקים כה ברורים ומובנים באופן אחר. מכך מגיע המלך לשתי מסקנות אפשריות: אפשרות אחת היא שוודאי ישנה כוונה נסתרת בפסוק. לחז"ל הקדושים הייתה מסורת שאינה בידינו, ולכן ידעו כיצד ללמוד את הכוונה הנסתרת הזו אף שאנחנו איננו יודעים אותה. האפשרות השנייה היא שמי שפסק את ההלכה ודרש את הפסוקים אינו מהחכמים שלמדו את פשט התורה. במבט חיצוני הסבר זה נראה מאוד מדעי, ומבחינה 'מחקרית' הוא מוצלח מאוד. אבל לאחר שמלך כוזר לומד מהחבר שלא לזלזל בחז"ל הוא דוחה מיד את ההסבר השני. כי לא יכול להיות שאמורא שמנסה לדקדק כל כך בדברי המשנה ולצורך זה מביא ראיה מפסוק בתורה, לא ידע את פשט הפסוק בתורה.

הרחבות

דרשות חכמים

נאמר אחד משני דברים. החבר עונה על שאלת מלך כוזר (מסעיף סח) ואומר שיש שתי תשובות אפשריות לשאלה כיצד דרשו חז"ל את הפסוקים: א. ההלכה שקבעו חז"ל הייתה מסורה בידם מדורי דורות והפסוק נועד לעזור לזכור את הדין. זוהי 'אסמכתא'. ב. לחז"ל הייתה מסורת בדרכי לימוד הפסוקים שאינה ידועה לנו. לא ניתן להסתפק בתשובה הראשונה, משום שיש הלכות שחכמים לומדים ומחדשים מסטרא ומהיקש, שלא נתקבלו במסורת משום שהן 'ענפים' ופרטי הלכות (עיינו לעיל ג מט).

מדברי הרמב"ם נראה שהוא מסכים חלקית עם דברי ריה"ל. א. 'אסמכתא' מן הפסוקים להלכה שקבעו חז"ל אינה פשט הפסוק אלא מטרתה שיזכרו את ההלכה. מכל מקום, רק במקומות מועטים שבהם נאמר 'הלכה למשה מסיני' אנו לומדים מהפסוק בדרך אסמכתא. ב. לחז"ל הייתה מסורת כיצד לדרוש את התורה בשלוש עשרה מידות, ופסקו את ההלכה על פי סברא והיקש. אך הרמב"ם לא אומר שהיו לחז"ל סודות מיוחדים שאינם ידועים לנו, אלא מדגיש שלמדו מהי ההלכה דווקא על-פי שכלם. אולם, יש מעט מקומות שבהם ההלכה מקובלת במסורת, שם תהיה הדרשה בדרך רמז (הקדמת הרמב"ם למשנה, ג).

אסמכתא

כסמן להקל לזכרם. הריטב"א חולק ומסביר "שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן, אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים... אבל התורה העירה בכך, ומסרה חיוב הדבר לקבוע לחכמים אם ירצו". לפי פירושו 'אסמכתא' היא כמו רמז שכתב הקב"ה לחכמים בתורה, שעל פיו יפסקו את הדין ולכן יש לה תוקף חזק יותר ('ריטב"א ראש השנה טז. ועיין מהר"ל באר הגולה, באר ראשון).

שאלות לדין

האם כל האסמכתאות שבתלמוד הן רק סימן?

האם גם היום אפשר לתת רמזים ואסמכתאות מהתורה לדינים ולהלכות?

סח אָמַר הפּוֹזְרִי: כְּמוֹ כֵּן אֲנִי רוֹאֶה בְּפִרְטֵי דְבָרֵיהֶם מֵה שֶׁמְּעַרְעֵר אֶת מֵה שֶׁאַתָּה מְתָאָר מְפֻלְלוֹתֵיהֶם, כְּהוֹצֵאָתָם אֶת פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה אֶל פְּנִים שֶׁמְּרַחֵק אוֹתָם הֵקֵשׁ, וְיַעֲדוּ הַנְּפִשׁוֹת שֶׁלֹּא הֵיטֵב הַפְּנִיָּה בְּאוֹתוֹ הַפְּסוּק מֵה שֶׁזְּכָרוּהוּ, פֶּעַם בְּדִינִים וּפְעַם בְּדָרְשׁוֹת, וְכֵן מֵה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מֵהַגְּדוּת וּמַעֲשֵׂיוֹת שֶׁמְּרַחֵק אוֹתָן הַשְּׂכָל.

סט אָמַר הַחֲבֵר: הֲרֵאִית מֵה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מֵהַדִּיק וְהַחֲקִירָה בְּפִרוּשׁ הַמְּשֻׁנָּה וְהַפְּרִיטָא, וּמֵה שֶׁמַּגִּיעִים בְּזֶה לְדַקְדּוּק וְאִמּוּת מְבֻלִי לוֹתֵר בְּמִלָּה, כֹּל שֶׁכֵּן בְּעֵנְיָן?

ע אָמַר הַפּוֹזְרִי: רֵאִיתִי מֵה שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִכֹּל וּפּוֹת, אֲלֵא הוּא הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר אֵין לְהַרְהֵר אַחֲרָיו.

עא אָמַר הַחֲבֵר: הֲאֵם אֶפְשָׁר לְחַשֵּׁב עַל מִי שֶׁיִּדְקֶדֶק זֶה הַדְּקָדוּק שֶׁהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵהַפְּסוּק מֵה שֶׁנִּדְעָהוּ אֲנַחְנוּ?

עב אָמַר הַפּוֹזְרִי: זֶה אֵי אֶפְשָׁר, אֲךָ הַדְּבָר עַל אֶחָד מִשְׁנֵי פְּנִים, אוֹ שֶׁאַנְחֵנוּ לֹא נִדְעָ דְרָכֵי פְּרוּשִׁים לַתּוֹרָה, אוֹ שֶׁמְּפָרְשֵׁי הַהֲלָכָה אֵין הֵם הַמְּפָרְשִׁים אֶת הַתּוֹרָה. וְזֶה הֵפֵן הַשְּׁנֵי בְּטָל. וְלַעֲתִים רְחוּקוֹת נִרְאָה לָהֶם פְּרוּשׁ פְּסוּק שֶׁמְּסַפֵּים לְהַקְשׁ וּלְנִרְאָה מֵהַמְּלוּת, כְּמוֹ שֶׁאֵין אָנוּ רוֹאִים לָהֶם פְּרוּשׁ הַלְּכָה אֲלֵא בְּתַכְלִית הַהֲתַאֲמָה לְהַקְשׁ.

עג אָמַר הַחֲבֵר: אֲבָל נֹאמַר אֶחָד מִשְׁנֵי דְבָרִים, אוֹ שֶׁהֵיוּ לָהֶם סוּדוֹת שֶׁנִּעְלָמוּ מֵאֲתָנוּ בְּדְרָכֵי הַפְּרוּשׁ הַתּוֹרָה, הֵיוּ אֲצֵלָם בְּקַבְּלָה בְּשִׁמוּשׁ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְדוּת, אוֹ שֶׁהִבְאָתָם הַפְּסוּקִים הֵיָא עַל דְּרָךְ הַסִּמּוּךְ הַנִּקְרָא אֲצֵלָם אֶסְמִכְתָּא, שֶׁהֵם שְׁמִים אוֹתָהּ סִמּוֹן לְקַבְּלָתָם, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמּוּ אֶת "וַיִּצְוֵ ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל" סִמּוֹן לְשִׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטָווּ בְּנֵי נֹחַ: "וַיִּצְוֵ" אֱלֹהֵי הַדִּינִין, "ה'" זוֹ בְּרַפְתְּ הַשֵּׁם, "אֱלֹהִים" זוֹ עֲבוּדָה זָרָה, "עַל הָאָדָם" זוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים, "לֵאמֹר" זֶה גְלוּי עֲרִיוֹת, "מִכֹּל עֵץ הַגֵּן" זֶה גְזֵל, "אֲכַל תֹּאכַל" זֶה אֵיבָר מִן הַחַי. מֵה רְחוּקִים אֱלוֹ הַעֲנִינִים מִן הַפְּסוּק הַזֶּה, אֲבָל אֲצֵל הָעָם בָּאוּ בְּקַבְּלָה אֱלוֹ שִׁבַע מִצְוֹת, וְתָלוּ אוֹתָן בְּזֶה הַפְּסוּק כְּסִמּוֹן לְהַקְל לְזִכְרָם. וְאוּלַי שְׁנֵי הַפְּנִים יִשְׁנֵם אֲצֵלָם בְּפִרוּשׁ הַפְּסוּקִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם פְּנִים נִסְתָּרִים מֵאֲתָנוּ. וּמִן הַדִּין שֶׁנִּסְמַךְ עֲלֵיהֶם, מֵאַחַר שֶׁנִּתְאֲמָתָה חֲכָמָתָם וְיִרְאָתָם וְהַשְׁתַּדְּלוּתָתָם, וְיִקְהֵלֵם הַגְּדוֹל אֲשֶׁר לֹא תִתְּנֵן בּוֹ קְנוּיָהּ, וְלֹא נַחֲשָׁד בְּמֵאֲמָרָם, אֲלֵא נַחֲשָׁד בְּהַבְּנָתָנוּ, כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּתּוֹרָה וּמֵה שֶׁנִּכְלָל בָּהּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָם מְתִישְׁבִים בְּנִפְשׁוֹתֵינוּ, וְאֵינָנוּ מְטִילִים סִפְּק בְּדְבָר מֵהֶם, אֲלֵא נִיחַס אֶת קֶצֶר הַהֲשָׁגָה לְנִפְשׁוֹתֵינוּ.

בנים - אופנים, פירושים. **הפן השני בטל** - לפי שוודאי הוא שמפרשי התורה הם מפרשי ההלכה (המשנה). **נראה להם** - נראה אצלם.